

Ez dizuet eskatzen —horretan sartuko ez naizela argi utzi baitut— Ibarretxeren gobernuari lagun diezaiozuen, bai ordea hiru (edo zenbat behar dira? 2, 4...) legebiltzarkide bidaltzea «euskararen azpiegiturazkoak» diren bozkete-tan EAJ, EA eta EB/IUrekin boza ematera joan daitezen, hala-koetan gure hizkuntzaren arerioek ezin garai dezaten. Are gehiago, era horretan are nabariago gertatuko litzateke Iba-rettxeren gobernuari egin gura diozuen kritika politikoa.

Amaitzea besterik ez zait geratzen: halako gazi-gozo-tasun batez, baina egia esanda, nahikoa etsita gurasoek eman zigutena salbatzen jakinen ote dugun. j

Ritxi Lizartza

Hitz bi

2000ko kultur tantak aztertze-ko garaian, azken orduko be-riren larritasuna dela eta, egoki-ago deritzot atzetik hasteari. Oro har, euskara eta euskalgintza-ren alorrean garai ilunak dato-zkigula ezin ukatuko dugu. Aurre-ko urtean garbi gera-tu zen Kontseiluaren sorrera eta lana txalogarriak izan dire-la euskaldun guztiontzat, bai motor gisa (orain arte ikusi ez den maila batean, era bateratuan eta ukitu gabeko sekto-reetara iritsita, industria adibidez), bai euskalduntze proze-suan sinesten duten gehienen ahaleginak bildu eta elkar-tzeko ardatz gisa ere. Baina, egungo errealitatea ikusita, itxaropentsu eustea ez da ahuntzaren gauerdiko eztula.

Euskalgintza kinka larrian

Ez da lortu Ipar Euskal Herrian euskarak eta euskal kultu-rak bizi duten eskusio eta ordezkapen prozesuari muga-rririk jartzea. 2030ean euskaraz komunikatzerik ez dela

izango iragarri zaigu, hizkuntza hila izanen dela. Gaur egun ere gertatzen hasi da hori. Eta hizkuntzaren alorrean muturreko egoeran bizi diren euskaldunen meritua ez da makala, baina hala ere, Frantziako Gobernuak ofizialtasuna onartzen ez duen bitartean, esfortzu horren etekina oso murrizta da. Departamendua bera ere aipatu izan da hizkuntzaren berpizkunderako bide gisa, baina oraingoz politika eta hizkuntza nahasi dituzte departamenduaren aurkako jarrera dutenek eta bidea ez da arantzarik gabe-koa izango. Eta Ipar Euskal Herrian euskararen egoera aztertzen duen *Larrun* aldizkariaren 36. alean Itxaro Bordak salatzen duen moduan, eta Hego Euskal Herrian bide beretik goazela ezin uka, gure hizkuntza abertzaleen artean sinesgarritasuna galtzen ari bada, konponbide zaila izango du galera horrek, eta gainera ezin izango zaio inori errurik leporatu.

Nafarroan eta Araban, PP-UPN alderdiak nagusi diren eremuetan, eskandaluzkoak diren erabakiak hartzen ari dira euskararen erabileraren aurka, berriz ere hizkuntza eta kultura politikagintzaren bidez kriminalizatuz. Hizkuntz Politikako Idazkaritza Nagusia desaktibatu, euskararen alorrean 0 mailako hizkuntz eskakizuna ezartzeko asmoa proposatu, eta euskarazko komunikabideei laguntzak ukatzea eta, oro har, Gasteizko Udalak, Nafarroako Gobernuak eta beste hainbat erakundek hartu dituzten neurrien asmoa hizkuntz komunitate elebakarra sortzea da, espainieraz moldatuko dena. Eta gaur egun ez dute lotsarik hala agertzeko. Horretarako ezinbesteko babesa izan dute erabakiotan, PSE-PSN alderdiarena, sozialisten botoek eta aldizkako isiltasunak bidea erraztu baitiote PPK abiaturiko ez Euskaldundu eta Deseuskalduntzeko Idazkaritza Nagusiari. Historian zehar beti izan dira euskaldunak alderdiontan. Eta Ipar Euskal Herrian bezala, horien guztien gaur egungo isiltasun eta kontzientzia faltak ematen du zer pentsa (abertzaleon ardura bera ere ahaztu gabe). Areago historian zenbait eskualdetan euskal kontzientzia izan duten sozialisten kasuan.

Baina orain arteko azken harribitxia, larriena seguruenik, ezagutu berria dugu. AEKren ondasunen bahimendua

eta erakunde honen hainbat eta hainbat kideren aurkako prozesamenduak ez du, tamalez, ia inor harritu. Aspalditik entzuten ziren Espainiako epaileak horrelakorik egiteko gai zirela zioten zurrumuruak eta bete egin dira. AEKri egin eraso, beraz, iragarritakoa dela esan dezakegu. Ez Garzonek bide horretatik jotzeko arrazoirik edo deliturik aurkitu duelako ordea! Alfabetatze eta Euskalduntze Koordinakundearen bideak bihurtzeko asko izan ditu sortu zenetik. Ia laguntzarik gabe bide luzea egina, era guztietako argudioak erabili izan dira urtetan ia-ia klandestinitatean aritu behar izateko, irakasleen maila, titulazio eta eskarmentu faltatik ikasgaietan —ikastoletan bezalaxe— terrorismoa bultzatzen zela ziurtatzera iritsi arte. Eta oraingoan, urtetako isolamendua gaindituta eta homologazioaren bidez normalizazioa lortuta, Eusko Jaurlaritzarekin akordioa berri eta ikasturte berrirako dirulaguntzak adostu direnean etorri da Garzonen bahimendua.

Egiteko geratzen den galdera, ordea, askoz ere larriagoa da, eta kezka betetzen du herrigintza hizkuntza eta kulturagintzatik bideratu behar dela sinesten dugunon itxaropena. Noraino iritsiko da Espainiako botere faktikoek bat eginda euskara, euskal kultura eta euskal gizartea kriminalizatzeko ahalegina? Zein izango da egingo duten hurrengo urratsa? Joxemi Zumalabe Fundazioa, ABK, AEK... Helburua Espainiako alderdiek Eusko Jaurlaritza bera lortzea izanik, beste asmo askoren artean, erakutsi dutenez, euskalgintza eta, beraz, herrigintza desaktibatze —erakunde pribatu zein publikoetatik hasita—, noraino iritsiko dira Espainiako botere faktikoak euren ahaleginean, areago lehendakaritza iristen ez badute?

AEK kriminalizatzeko asmo horren aurrean, argi-izpirik bada, ordea. Euskal alderdi politikoek, gizarte eragileek eta norbanakoek euskalduntzea helburua duen erakundeari erakutsitako sostengua berebizikoa izan da. Horrelako batasunaren beharra sumatzen zen aspaldian eta, EAJko ordezkariak esan zuten bezala, euskal gizartean denon ahaleginez lorturiko adostasun politikoa eta gizartekoa haustea ezkututzen da Garzonen eta Espainiako botere faktikoen jardunbidearen atzean, betiere euskalgintza eta po-

litika nahastuz, eta euskal gizartearen edozein herrigintza edo kultur mugimendu susmopean jarriz, eta ez bakarrik Espainia mailan, bertako askoren ustean ere bai. Gaur egun dena justifikaturik egotea lortzen ari dira bide horretatik.

Euskal antzerkigintza, sendotzeko bidean

Antzerkigintzaren bidea ez da orain urte batzuetakoa bezain txarra, esan beharrik ez dago. Aurreko urteko joerari jarraiki, badirudi sendotze-prozesua aurrera doala, ez ari-negi, baina bai etengabe. Ez dirudi, beste batzuetan bezala, gehiegi puztu eta lehertzeko arriskurik dagoenik orain-goan. Eta ez dela gertatuko orain urte batzuk bezala, garai hartako talde nagusiak desagertu zirenean, basamortu bihurtzeko prozesua. Gaur egun badira baikor izateko arrazoiak eta sintomak.

Antzerki talde profesionalak, harrokeria handirik gabe eta enpresa egitura sortuta, finkatzea lortzen ari dira. Garrantzi handia du bizibide dituzten antzezlanak arrakastatsu suertatzeak, baina, tamalez, ez da beti hala izaten, eta Sarean bertan sarbidea duten antzezlan batzuek ez dituzte aurreikuspenak betetzen. Era berean, garrantzi handia du erakunde publikoen laguntzak. Nagusia Eusko Jaurlaritzak urtero ematen duena da, Sarea osatuta, dirulaguntzaz gain hainbat antzokitara iritsi ahal izatea bermatzen duena. Eta txalogarria da gero eta proiektu gehiago aurkezten dela ikustea, batetik, eta laguntzak, beraz, garai batean baino banatuago ematea, bestetik.

Baina enpresa-egitura sortuz antzerki taldeek profesio honetan arituta bizi nahi badute, derrigorrezkoa da kanpora ateratzea. Alde batetik oso ona da, beste lekuetako antzerkigintzarekin parekatzeko aukera ematen baitu. Eta ezin ukatuko da euskal taldeen maila bikaina dela, jasotako sariak eta ikusle kopuruari begira, Estatu mailan puntan dagoela. Baina honek badu alde txarrik ere, euskarazkoak gehienetan espainierazkoen bertsio baizik ez izatea, batzuetan laguntzetara iristeko aitzakia baino ez. Arrazoirik bada horretarako, erdarazkoa arrakastatsua denean 300

emanalditik gora lortzen baitira (oraindik ere antzezgai den *Florida...* aparteko kasua izan da) eta euskarazkoak, berriz, 30 lortuz gero goia jo du ordea. Horrek eragin zuzena du antzezlanen aukeratu eta lantzeko garaian, erdarazko muntaiak izaten baitu talde gehienentzat lehentasun osoa. Eta hori prestaketetan eta entsegu kopuruetan nabarmen igartzen da. Bestalde, orain arte Estatu espainiarra zen jomuga bakarra, baina hizkuntza lagun, Hegoamerikara jauzi egiteko esperientzia ere probatzen hasia da zenbait talde. Era berean, gero eta talde gehiagok, gaur egun bizirauteko modu bakarra dela jabetuta, enpresa bihurtzeko ausardia erakutsi izana pozgarria da. Baina egitura hori sortu eta funtzionamendurako eustea oso zaila dela antzematen hasi dira bide honetan aitzindari diren euskal talderik sendoenak.

Fenomeno bitxia ekarri dio talde profesionalen gorakada eta arrakasta honek aktoreen bizimoduari. Denok dakigu aktoreek emanaldiko izaten dutela irabazpidea, eta gehienetan ez dela oso kopuru handia izaten. Egia da talde horiek emanaldi kopuru handi samarra bermatzen dutela gehienetan, baina aktoreak milaka kilometro egiten hasi dira askotan emanaldi bakarra eskaini eta berriz ere bueltan etortzeko. Eta ez dirudi bizimodu horri luze eusteko modurik dagoenik. Are gehiago aktore horiek berak Estatu espainiarreko ikus-entzunezko komunikabideetako dramatikoan gero eta errazagoa dutenean sarbidea.

Oso deigarria izan da Kutxak hartu duen erabakia. Javi Cilleroren lana saritua izan zen 1999ko Donostia Hiria lehiaketan eta antolatzaileak, aurrezki kutxa horrek, ardurara bere gain hartu eta taulara eramatea erabaki zuen, produktore, manager eta saltzaile bihurtuta. Baliabide ugari eskaini zaizkio lan honi eta oso txalotzekoa da ekimen hau, non eta ez den egun bateko lorea. Oso garrantzitsua da zirkulua osatzea lortzen delako: idazteari bidea eman, saritu, gehienetan antzezten ez diren sariketetara aurkezturiko sorkuntzazko lanei antzerkigintza profesionalean leku egin eta salmenta bermatu. Finantza erakundeek, erakunde publikoek eta besteek badute eredurik euskaraz sorturiko antzerkigintza sustatzeko. Ez baita nahikoa gero

eta ugariago diren sorkuntzazko antzezlanak saritzeko lehiaketak antolatu eta lan horiek guztiak ahazturik gertatzea.

Gabeziei begira, antzezlanak prestatuko dituzten idazleentzako eskolarik ez izatea kezkarria da gaur egun. Batetik idazten trebatu eta bestetik hizkuntzaren alde dramatikoa landuko duen eskola hori abiatzea oso garrantzitsua da gaur egun, oraindik ere beste generoetan aritzen diren idazle apurrak baitira dramatikoari heltzeko tentazioa izaten dutenak. Eta sarietan irabazle gertatu arren, oso urrun egoten baitira aktoreek eta zuzendariak eskatzen dituzten baldintzetatik (edo erretorikoegiak, edo erritmorik gabeak, edo hitzaren garrantzian oinarrituta interpretazioari tarterik uzten ez diotenak...).

Euskara hutsezko antzerkigintzak kartelera egonkorra izan beharko luke, gutxienez, Euskal Herriko hiriburuetan, eta aspaldiko behar hau asetzen ez den bitartean oso zaila izango da ikusleengan antzerkia euskaraz ikusteko zaletasun hori piztea.

Bestalde, antzerki amateurrak ez ditu une gozoak bizi. Tradizio handiko talde asko aritzen ziren lanean Euskal Herrian, baina gaur egun oso gutxi dira obra berria prestatzen ausartzen direnak. Horren adibide garbia Azpeitiko Antzerki Jaialdia da, antzerki amateurraren berriazko eremua izana, gaur egun ia testimoniala bihurtu da euren parte-hartzea eta antzerki talde profesionalak osatzen dute ia guztiz kartelera. Arrazoiak ematea ez da zaila. Gero eta gutxiago egiten da. Gero eta zailagoa da horrelako tradizioa duen funtzionamenduari jarraipena ematea. Baina azken batean, hori dena gertatzearen arrazoia, erakunde publikoen babes falta da eta, era berean, halako taldeentzako antzoki sare bat ez antolatzea, prestatzen diren lanak eskaintzeko aukera izateko. Horrekin batera, antzerki talde profesionalak eta ikus-entzunezko komunikabideek herriz herri maila amateurrean aritzen ziren aktoreak, gazteak zein beteranoak, talde hauei zurrupatu izana ere bada lanerako oztopo, jakina baita horregatik ez direla afizionatuaren esparrutik behin betiko ateratzen. Zirkuitu

murritza izaki, gazteen probaleku eta zailtzeko aukera izateari ere uzten ari zaio antzerki amateurra gaur egun.

Ipar Euskal Herriko antzerkigintzan ez da sumatu aurrerapausorik azken urte honetan eta desintegrazioaren bide beretik doala esan daiteke; nahiz eta taldeek kalitatearen errekonozimendua lortu izan duten beti, nahiz eta bertako idazleek behin eta berriro sariak jaso, oso esparru txikian eskaintzen dira euren muntaiak eta kasu honetan muga ez da banaketa administratibo hutsa. Ipar Euskal Herrian emanaldiak eskaintzeaz gain, Hego Euskal Herrira ere iritsi beharko lukete, baina urrats hori egitea ezinezkoa dirudi gaur egun. Ea eurak ere azken mohikanoez mintzatzen hasi diren une honetan bertako antzerkigintzari ateak zabaltzen zaizkion. Erakunde publikoek izan beharko lukete zeresana arlo honetan, batez ere euskaraz idatzi eta egiten dela kontuan harturik.

Antzerki-eskolen egoera hobetzen ari dela ematen du. Egiten duten lanaren errekonozimenduak klandestinitatearen esparrua gainditzen lagundu die eta homologazioa, mailakatzea, bateragarritasuna eta antzerkia unibertsitateko karrera izatea bilatu behar da gaur egun. Talde profesionalak, erakunde publikoak eta ikus-entzunezko komunikabideak jabetuta daude beharrak asetzeko adina aktore prestatzeko duten gaitasunaz eta ez litzateke txarra bide honetatik esfortzuak bateratzea eta, era berean, antzerki amateurri bere esparrua errespetatuta, haien osagarri edo unibertsitate eta antzerki eskolen eremuan zirkuitu propioa izatea.

Herriz herri antolatu eta gehienetan emanaldi bakarreko muntaiak izaten diren herri-antzezlanen kopuruak ere gora egin du. Ehun bat herritarren partaidetza izaten dute eta gero eta herri gehiagok prestatzen dute euren muntaia dramatikoa (umorezkoa, historikoa, musikala...). Bide hori bultzatzea oso garrantzitsua litzateke ikusleak antzerkia ikusten ohitu eta antzokietara hurbil daitezen. j